

Næringslivets betydning for stedsutvikling, boligutvikling og inkludering i distriktskommuner



Foto: Tom Lysø

Mona Ward Handeland, Trude Risnes og Marianne Solbakken

Notat til Distriktsnæringsutvalget

7. januar 2020

Innhold

Sammendrag	3
Innledning.....	3
Næringslivets betydning for stedsutvikling	4
Levende sentrum og flerfunksjonalitet	4
Utfordringer.....	6
Stedsutvikling og næringsutvikling i større programsatsinger.....	7
Næringslivets betydning for boligutvikling	8
Boligutvikling i tynne boligmarkeder	9
Næringslivets rolle og bidrag i boligutviklingen	10
Offentlig-privat samarbeid	10
Tiltaksbasert kontra planmessig utvikling	11
Lokalt næringsliv som endringsagent.....	12
Næringslivet sin betydning for inkludering	12
Bli-faktorer for innvandrere i Distrikts-Norge	13
Referanser	15



Sammendrag

Dette notatet er [Distriktscenterets](#) svar på ovennevnte problemstilling, basert på eksisterende kunnskap vi har oversikt over. Med distriktskommuner tenker vi i hovedsak på kommuner i sentralitetsklasse 5 og 6 (SSB, 2017).

For å tiltrekke seg og holde på folk og få tilgang til kompetent arbeidskraft er steds-kvaliteter og levende sentrum viktig. Sentrum som inneholder et variert tilbud av møteplasser, handel, tjenester og kulturaktiviteter bidrar til småbyers og tettsteders attraktivitet og konkurransekraft.

Næringslivet bidrar til boligutvikling i distriktskommuner på flere måter. Der næringslivet og kommunen samspiller godt bidrar dette til et større tilbud av tilgjengelige boliger og et mer variert boligtilbud.

I flere kommuner som har opplevd sterk sysselsettingsvekst de siste årene, har lokalt næringsliv vært viktige premiss-givere for initiativ og retning i kommunens boligpolitikk. Manglende boligutvikling har vært en konkret flaskehals for rekruttering og stabil arbeidskraft.

Næringslivet har i kraft av at de sysselsetter mange med innvandrerbakgrunn stor innvirkning på lokal samfunnsutvikling. Arbeid er bli-faktor nummer én, men ikke tilstrekkelig til å bli. Innsatsen som næringslivet i distriktskommuner gjør for at innvandrere skal få brukt sin kompetanse, at de blir kjent med lokalbefolkningen, at de opplever å bli anerkjent og at de blir en del av lokalsamfunn er viktig for at innvandrere skal bli boende over tid.

Innledning

Dette notatet handler om hvordan næringslivet i distriktskommuner påvirker og har betydning for lokal samfunnsutvikling i distriktene utover arbeidsplasser og verdiskaping, avgrenset til temaene **stedsutvikling, boligutvikling og inkludering av innvandrere**.

Begrepet **lokal samfunnsutvikling** favner vidt, og brukes gjerne som en samlebetegnelse for helhetlig og langsiktig lokalt arbeid med å skape gode steder å bo, besøke og drive næring. Kommunenes rolle som samfunnsutvikler handler om langsiktig arealbruk og utbyggingsmønster, utbygging av infrastruktur, steds- og sentrumsutvikling, næringsutvikling, miljø og folkehelse i videste forstand. Rollen favner videre enn de oppgavene en kommune er pålagt å utføre gjennom lover og forskrifter, og er i stor grad basert på samarbeid med aktører utenfor kommuneorganisasjonen (Vabo, et al., 2014).

Mål og strategier for det lokale samfunnsutviklingsarbeidet er som regel nedfelt i kommuneplanens samfunnsdel, jf. (KMD, 2019). Noen tiltak har det offentlige, og da gjerne kommunen et ansvar for, mens andre tiltak kan ha et delt ansvar for oppfølging mellom kommunen og det lokale næringslivet.

Lokalsamfunn, tettsteder og byer i Distrikts-Norge er ikke bare er påvirket av, men er i stor grad skapt med utgangspunkt i et stedlig næringsliv. Dette enten vi snakker om primærnæringene som landbruk, bergverk og fiske, eller industrivirksomhet. I etterkrigstiden har framveksten og omfanget av de ensidige industristedene vært et kjennetegn ved mange norske distriktssamfunn. Buvik-utvalget så på problemer og muligheter på ensidige industristeder (NOU 1983: 10, 1983). Utvalgets kartlegging viste at det i 1980 (ut fra de kriterier utvalget la til grunn) var 104 ensidige industristeder i Norge. Nitti av disse lå *isolert, mens bare 14 hadde sentral beliggenhet*. På mange steder har hjørnesteinsbedriftene spilt en viktig rolle for tilbudet av kommunale tjenester som vei, vann, kloakk, renovasjon, brannvesen, boliger, svømmehall, samfunnshus og annet. Når vi drøfter næringslivets påvirkning på lokalsamfunn og lokal samfunnsutvikling, er det relevant å ha med seg denne historien.



I en analyse av norske kommuners sårbarhet (Vareide, 2012) fremgår det at av de 10 kommunene i landet med høyest «hjørnesteinsfaktor» i 2010, utgjorde sysselsettingen i én enkeltbedrift (hjørnesteinsbedriften) mellom 20 og 30 prosent av den totale sysselsettingen i kommunen. Alle disse 10 kommunene var distriktskommuner. Næringslivet i disse kommunene har hatt en vesentlig dårligere sysselsettingsutvikling de siste 10 årene enn næringslivet i resten av landet, og det er lav inn- og utpendling i kommunene.

Det er også dokumentert at distriktskommuner også i dag (samlet sett) har en næringsstruktur som er sterkt spesialisert, og at spesialiseringen i de minst sentrale kommunene har økt ganske mye siden 2000 og frem til 2019 (Vareide, Næringsutvikling i distriktskommuner 2030, 2019). Fiskeri og havbruk har nesten ni ganger større andel av samlet sysselsetting i de minst sentrale kommunene enn landsgjennomsnittet. Gruvedrift har nesten fem ganger høyere andel. Landbruk og næringsmiddelindustri har også langt høyere andel. Mange lokalsamfunn og distriktskommuner er derfor også i dag i stor grad avhengig av utviklingen i enkeltbedrifter og bransjer. Det som skjer i bedriften, eller i bransjen, blir da i stor grad også bestemmende for lokalsamfunnets utvikling.

Næringslivets betydning for stedsutvikling

Hva er næringslivets rolle og hvordan påvirkes stedsutviklingen i småbyer og tettsteder i Distrikt-Norge?

Stedsutvikling handler om tilrettelegging og fysisk utforming av lokalsamfunnet. Handel og service er drivkrefter for utvikling av byer og tettsteder. Næringslivet er en sentral og opplagt del av byer og tettsteder som tilbyder av ulike tjenester og som arbeidsgiver, men næringslivet spiller også en viktig rolle utover det.

Distriktsenteret erfarer at skillet mellom næringsutvikling og annen samfunnsutvikling har blitt mindre. For distriktskommuner der næringslivet har arbeidsplassvekst må kommunene skape bostedsattraktivitet for å tiltrekke og beholde arbeidskraft, og dermed oppnå befolkningsvekst (Vareide, 2016). Gode tettstedssentra er i seg selv et gode, men det handler også om å vinne fram i konkurransen om kompetansen. For å tiltrekke seg og holde på folk og få tilgang til kompetent arbeidskraft er stedskvaliteter og levende sentrum viktig (Angell & Grimsrud, 2017). For næringslivet handler det om å evne se helhetlig på stedsutviklingen, og ha et blikk for kvalitet i bygg og områder som også har verdi for egen virksomhet og konkurransedyktighet. For å få til god stedsutvikling er det viktig med strategisk arealplanlegging, og dialog med næringslivet.

Levende sentrum og flerfunksjonalitet

Levende sentrum med uformelle møteplasser og sosiale rom kan være et savn på mindre steder (Ruud, Schmidt, Sørli, Skogheim, & Vestby, 2014). Sentrum som inneholder et variert tilbud av møteplasser, handel, tjenester og kulturaktiviteter bidrar til småbyens attraktivitet og konkurransekraft (KMD, 2019). Ett eksempel er Ulstein Arena på Sunnmøre som inneholder idretts- og kulturhus, inkludert bibliotek, svømmehall, ballbane, og klatrehall. Arenaen ligger sentralt plassert i sentrum, som et strategisk fortettingsgrep, og har mange møteplasser både innen- og utendørs.



Eksempel – Ulstein Arena

Arena Ulstein er et godt eksempel på sambruk og samlokalisering. Bygget er idretts- og kulturhus, inkludert bibliotek, svømmehall, ballbane, og klatrehall. Bygget bidrar med møteplasser både innendørs og utendørs, og vant statens pris for byggkvalitet i 2018. Næringslivet var i dette tilfellet medfinansierer.

Ulsteinvik har patriotkapital. De har et næringsliv som har hatt mulighet og vært villig til å gå inn med kapital og være med på spleiselag med kommunen når det gjelder byutviklingstiltak. Næringslivet har vært genuint interessert i å utvikle stedet, og har ikke bare bidratt til signalbygg, men har i økende grad vært opptatt av det kulturelle innholdet i byutviklingen. Ulsteinvik er for eksempel utsmykket med flere skulpturer som er laget av noen av de fremste kunstnerne i landet. Det har kommet til gjennom spleiselag mellom kommunen og 20 bedrifter.

Videre bidrar næringslivet med å kjøpe billetter når det arrangeres konserter og liknende i kulturhuset. På den måten kan aktiviteten drives uten for høy økonomisk risiko, samtidig som en sikrer et publikum. Hotellet nyter også godt av slike arrangement, siden det blir en del tilreisende. Dette samarbeidet med næringslivet var noe av grunnen til at Ulsteinvik fikk statens pris for attraktiv by.

Møteplasser der ulike bransjer og sektorer kan samarbeide fremmer innovasjon (Vestby, Bergsli, Langset, & Nygaard, 2016). Samlokalisering og klynger av næringer i sentrum som inneholder kunnskapspark, campusmiljø, ulike bedrifter, næringsforeninger og utviklingsselskaper o.l. kan skape større innovasjonskraft. Arenaer på tvers av ulike bransjer og kunnskapsmiljø kan gi nye koblinger og smart diversifisering. Dette kan igjen gi vekst innenfor kunnskapsintensiv forretningsmessig tjenesteyting (KIFT-næringer) som småbyene ofte ønsker mere av. Sentrum med varierte tilbud i regionsentra og småbyer er av stor betydning i en viktig distriktsnæring som reiselivsnæringen (Distriktssenteret, 2018).

Et eksempel på dette er Svolvær i Vågan kommune, hvor det i partnerskap mellom næringsliv, kommune, organisasjonsliv, kunnskapsmiljøer og innbyggere er etablert en reisefagskole i Svolvær som den første i landet, universitetet i Tromsø har startet et nytt naturguidestudium, og mange store aktører har investert i eiendom og hotellprosjekter.

Eksempel – Svolvær i Lofoten

Svolvær i Lofoten var finalist til Attraktiv by-prisen i 2014 og 2018. Det er bygget mye i sentrum, med både offentlige og private investeringer. Det er etablert et velfungerende torg, nye boliger og nytt kombinert kulturhus og hotell. Kafeer og butikker vender ut mot torget og bidrar til å gjøre stedet levende.

Kommunen får skryt av juryen for at offentlige bygg og servicefunksjoner som skole, kulturhus og bibliotek er plassert i sentrum. Svolvær har satset på tetthet, og det har vist seg å være et godt strategisk valg. Byen har opplevd en markant vekst. Denne veksten har materialisert seg i sentrumutvikling, med arkitektur og byplangrep som forsterker tettheten.

Maritim næringsvirksomhet, mekanisk industri og fiskeri med fiskebåter som ligger til kai er synlig i bybildet i Svolvær, men reiselivet representerer den største vekstnæringen. Besøksnæringen i kommunen har klart å samarbeide godt for å håndtere veksten. De siste årene har mange store aktører investert i eiendom, og flere hotellprosjekter er under planlegging.



Et annet godt eksempel på at næringslivet deltar aktivt i stedsutviklingsarbeidet er Hemnesberget, et av tettstedene i Hemnes kommune i Nordland.

Eksempel – Bygdebyen Hemnesberget

Bygdebyen Hemnesberget på Helgeland jobber med fysisk opprusting, tilrettelegging og arkitektoniske løsninger. Hemnesberget er kjent for en stor dugnadsånd, festivaler og kreative innbyggere. Dette er utgangspunktet for arbeidet med stedsutvikling som skjer i tett samarbeid mellom frivillighet, næringsliv og kommune.

På Hemnesberget bor det mange kunstnere og musikere som setter sitt preg på bygdebyen. De siste årene har Hemnesberget fått etablert et arkitektkontor, gallerihotell, et gullsmedatelier med kafe på havnepromenaden. I tillegg har Hemnesberget en ny jazz-scene, Jernvaren, bygd på dugnad av Hemnes Jazzforum som har konserter hele året.

Den Hemnesbaserte bedriften NCP – Nordic Comfort Products som produserer møbler i plast er også involvert i stedsutvikling. NCP ble etablert i 1989, og har de siste årene markert seg internasjonalt gjennom designsamarbeid med Snøhetta og FoU samarbeid med Kunnskapsparken Helgeland og SINTEF Raufoss om bruk av resirkulert plastavfall fra lokal fiskeindustri og oppdrettsnæring til produksjon av møbler. NCP ble som en av tre bedrifter nominert til Innovasjonsprisen 2019 som deles ut av Norsk Industri, Design og arkitektur Norge (DOGA) og Patentstyret.

Utfordringer

Kompakt byutvikling er et ideal for byutvikling som i henhold til statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal og transportplanlegging skal sikre en sosial, miljømessig og økonomisk bærekraft. Mange mindre kommuner har kapasitetsutfordringer på plandsiden og manglende kompetanse innenfor fortetting og arkitektur. Samtidig ønsker næringslivet at kommunene har et oppdatert planverk som gjør det mulig å få på plass ny næringslivsetablering raskt. Spesielt mange mindre distriktskommuner mangler oppdatert planverk (KMD, 2017, s. 133).

Den kompakte småbyen med levende sentrum trues ofte av lokalisering av kjøpesentra utenfor byen (Angell & Grimsrud, 2017) (Tennøy, Tønnesen, & Øksenholt, 2015). Kjøpekraften i småbyer er i mange tilfeller ikke stor nok til å opprettholde handel i sentrum. Mindre byer er ekstra sårbare mht. nye handlemønstre som trekker handel ut av sentrum (Thomas & Bromley, 2003). De kan lett gå i en negativ spiral der de raskere kommer under en kritisk masse av handel, service og andre tilbud som trekker folk til sentrum, som igjen påvirker tilbudet. Det skjer en uttynning av butikker og arbeidsplasser med butikkdød og tomme lokaler som blir veldig synlig i små byer. Vista analyse har sett på utviklingstrekk i omsetning av varer og tjenester i 36 norske byer av ulik størrelse (Toftdahl, Bjerkmann, & Haavardsholm, 2019). Rapporten viser at omsetning av varer faller i de fleste bysentra, mens omsetningen av tjenesteyting som kultur, servering og opplevelser øker i sentrum. Byer med kjøpesentra i sentrum har opprettholdt varehandel i større grad enn de med kjøpesentra utenfor. Omsetning av tjenesteyting øker mest i byer med attraktive byrom, høy bygningsmessig kvalitet og sjøfront, men studien differensierer ikke etter byenes størrelse.

Bil er et viktigere transportmiddel i mindre kontra store byer (Tennøy, Tønnesen, & Øksenholt, 2015). Samtidig går mye areal til parkering som kunne blitt brukt til andre formål (Christiansen, Hanssen, Skartland, & Fearnley, 2016). Parkeringsplasser kan føre til lav tomteutnyttelse, byspredning, reduserte muligheter for å tilrettelegge for sykkelveier og møteplasser. Oversikt over antall og dekning på parkeringsplasser på ulike



tidspunkt på dagen og i året er viktig for å ha produktive diskusjoner om arealbruk, som vist bl.a. i prosjektet «Bygdepakke Bø» (Tønnesen & Knapskog, 2017). Dette er et område der det kan være konflikter mellom kommune og næringsliv. Selv om kommunen er myndighet, kan næringslivet ha mye makt, og parkeringsareal kan bli brukt som incentiv for hvor virksomheter lokaliseres. God dialog mellom kommune og næringsliv og åpne planprosesser kan forebygge konflikter og bidra til at interesser avveies på et tidlig tidspunkt.

Stedsutvikling og næringsutvikling i større programsatsinger

I programmet Attraktive nordiske byer og byregioner (2017-2019)¹ i regi av Nordisk ministerråd har 18 små og mellomstore nordiske byer deltatt. Formålet med prosjektet er å utarbeide en felles nordisk strategi for hvordan byene og deres omland kan utvikle sin attraktivitet ved å sikre et godt og inkluderende bymiljø som er bærekraftig både sosialt, miljømessig, kulturelt og økonomisk. Ett eksempel er Pori i Finland hvor det etablert en grønn korridor gjennom byen, en «National Urban Park» som samspiller med byens sterke satsing på bærekraftig næringsutvikling bl.a. gjennom en offshore vindmøllepark. Kommune og næringsliv har samarbeidet i dette arbeidet som bl.a. innebærer transformasjon av tomme industribygg til ny bruk som rekreasjonsområder.²

Design- og arkitektur Norge (DOGA) har gjennomført prosjektet «Levende lokaler» (2016-2018) med følgeforskning fra NIBR. Tre kommuner av ulike størrelse ble valgt som pilotkommuner, Tromsø, Lærdal og Arendal. Disse har sammen med 23 andre kommuner deltatt i nettverk. Prosjektet var rettet mot å motivere gårdeiere, identifisere drivere og barrierer, og utvikle verktøy og metoder som setter kommuner i stand til nyskaping i halvdøde sentrumsområder. Erfaringer fra pilotbyene er at de har fått til en bedre bylivsmiks i tidligere tomme lokalene som eksempel produksjonslokaler, info-senter, grendehus, co-working space, lekerom, designbyrå og møteplasser. De har også fått til samskaping gjennom samarbeid mellom profesjonelle fagfolk og frivillige, og tettere samhandling mellom gårdeiere, sentrumsforening og kommune (Vestby, 2018). Mangfold og det å samle aktører som tenker ulikt er ofte framhevet som driver for innovasjon (Haus-Reve, 2019). Bedrifter bør være aktivt inne i prosjekter som Levende Lokaler av flere grunner (Vestby, 2017). En grunn er at arbeidsplassene er publikumsrettede og trekker folk til sentrum. Lærdal er et godt eksempel. Ifølge Vestby er også nyskaping eller innovative grep viktig, og noe som næringslivet kan (Vestby, 2017).

Eksempel – Lærdal

I Lærdal har næringsutvikling basert på kunst og kultur vært en vesentlig del av prosjektet. Prosjektlederen var ansatt i næringsselskapet. Gamleøyri har gått fra å være et «museum» til å bli et levende senter brukt av innbyggere og turister. Det er et godt eksempel på at næringsutvikling og stedsutvikling går hand i hand. Lærdal og de to andre pilotbyene er alle gode eksempler, og godt beskrevet i rapport fra [NIBR](#).

I flere småbyer og tettsteder har næringsliv, kommune og frivillighet i fellesskap lagd skaperverksted (makerspace), som gir innbyggere (og ungdommer spesielt) muligheter til å kombinere vitenskap, teknologi og kunst på nye måter.³ Landsbyen Ringebu vant Statens bymiljøpris i 2011 og ble i år belønnet med «Best Practice Certificate» av European Public Sector Award for arbeidet med å bygge et levende og attraktivt landsbysentrum i partnerskap med innbyggere, bedrifter, lag og foreninger. Makerspace, utendørs landsbygalleri, gatebibliotek i telefonkiosken, grønnsaks- og urtehage, pumtrackbane, i tillegg til spesialforretninger, er eksempler på hva de har fått til i dette partnerskapet.

¹ <https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/by--og-stedsutvikling/attraktive-nordiske-byer-/id2614588/>

² [Pori – prosjektplan, Attraktive nordiske byer](#)

³ Eks. Ringebu, Tynset, Ulstein, og Førde/Sunnfjord.



Næringslivets betydning for boligutvikling

Hva er næringslivets rolle i boligutvikling og hvilken betydning har dette for lokalsamfunnet?

I en situasjon der rekruttering av tilstrekkelig og riktig kompetanse og en sterkt aldrende befolkning er blant distriktskommunenes hovedutfordringer, mener Distriktscenteret at økt bostedsattraktivitet bør være et integrert mål i kommunenes nærings- og utviklingsstrategier. Blant annet er det behov for å utvikle mer varierte, sentrumsnære og bedre tilgjengelige boligtilbud.

Det er samspillet mellom kommunen og private aktører som er suksessfaktor for at nye boliger blir bygd, og at eksisterende boliger blir tilgjengelige i markedet. Men næringslivet er i mange tilfeller en utløsende faktor.

Distriktsområder er generelt preget av tynne boligmarkeder. Tynne boligmarkeder er kjennetegnet av beskjeden omsetningsaktivitet («lav sirkulasjon»), begrenset eller fraværende boligbygging, og ensidig (ene)boligtilbud. Det betyr at det kan være vanskelig for ulike grupper å etablere seg i en distriktskommune selv om det finnes arbeidsplasser.

Boligutvikling, og næringslivets bidrag i denne, kan gi positive gevinster på flere områder. Hvordan næringslivet bidrar er beskrevet gjennom rollen som *markedsaktør, premisgiver, innovatør og endringsagent*. Konkrete resultater av boligsatsninger i distriktskommuner, der samspillet mellom kommune og lokalt næringsliv er sentralt, er flere bygde boliger og flere tilgjengelige boliger. Det har ført til et mer variert boligtilbud, bedre tilpasset ulike behov (Rambøll, 2014a) (Rambøll, 2014b) (Sørvoll & Løset, 2017).

Boligutviklingen og mer variert boligtilbud antas at vil over tid også bidra til økt sirkulasjon og mer dynamikk i boligomsetningen. I ensidige, tynne boligmarkeder vil boligbehov kunne gå under radaren, fordi etterspørselssiden ikke ser muligheter i å etterspørre andre tilbud enn det eksisterende (Ruud, Schmidt, Sørli, Skogheim, & Vestby, 2014). En større variasjon i det faktiske tilbudet har i enkeltkommuner bidratt til å synliggjøre behov og dermed også et marked.

Hvilken betydning næringslivets innsats i boligsatsninger har hatt for resultatene, med flere og bedre boligtilbud, og gevinster for lokalsamfunnet er vanskelig å måle. Å slå fast at boligsatsing har økt kommuners næringsattraktivitet direkte, er også krevende. Blant annet er det vanskelig å peke på at satsinger har løst ut nye bedriftsetableringer direkte, eller at en kommune trekker til seg flere private arbeidsplasser enn det man skulle forvente, ut fra strukturelle kjennetegn og utviklingstrekk (Sørvoll & Løset, 2017).

Likevel kan det spores flere positive gevinster av boligsatsinger hvor lokalt næringsliv har medvirket. Blant annet at boligsatsinger har bidratt til løse «boligproblemet» for eksisterende bedrifter. Det har blitt enklere for næringslivet å finne lokale boligløsninger for sine ansatte. Det pekes også på at satsinger har gitt høyere omsetning for eksisterende næringsliv, bidratt til å synliggjøre marked og vært en indirekte stimulans til ny næringsaktivitet. I kommuner som har lyktes med privat boligutvikling, synes «lyden av hammerslag», og økt optimisme fra offentlig initiert satsing, til å ha bidratt til slike ringvirkningsmekanismer (Sørvoll & Løset, 2017) (Rambøll, 2014b).

Når det gjelder boligutvikling og bostedsattraktivitet, er det vanskelig å si nøyaktig hvor mye boligsatsinger har bidratt til befolkningsvekst. Bolig er i seg selv heller ikke et selvstendig motiv for å bli værende eller flytte til mindre distriktskommuner (Sørli, Aure, & Langset, 2012) (Ruud, Schmidt, Sørli, Skogheim, & Vestby, 2014). Likevel kan et variert boligmarked gjøre en kommune mer attraktiv for de som bor der, og for potensielle tilflyttere med jobbtilbud (Sørvoll & Løset, 2017).

Boligutvikling har også sammenheng med et lokalsamfunns inkluderingsevne, opplevd livskvalitet og folkehelse for ulike befolkningsgrupper. Bolig er blant annet en viktig faktor for inkludering og bosetting av arbeidsinnvandrere og flyktninger (Søholt, Aasland, Onsager, & Vestby, 2012). Etablering i egen



bolig, utover kommunale gjennomgangsboliger, blir tatt som signal på reelle intensjoner om å bli. Det gir ny anerkjennelse og legitimitet i lokalsamfunnet (Søholt, Aasland, Onsager, & Vestby, 2012). Videre opplever kommuner som strategisk har satset på sentrumsnære og tilgjengelige boliger at dette har bidratt til å redusere ensomhet, øke trivsel og at flere kan bo lengre i eget hjem. Over tid vil kommuner selv kunne høste gevinster av slike grep, med mer effektiv tjenesteproduksjon og mindre boligforvaltning (Sørvoll & Løset, 2017).

Boligutvikling, og næringslivets innsats, kan ha vesentlig betydning for samfunnsutviklingen i små distriktskommuner. Samfunnsgevinster av slik satsing er vanskelig å måle direkte. Likevel er det grunnlag for å si at samspillet mellom kommune og næringsliv har stor betydning for boligutvikling i distriktskommuner med tynne markeder. Og i neste omgang for å lykkes med å utvikle inkluderende og vekstkraftige lokalsamfunn.

Boligutvikling i tynne boligmarkeder

I mindre distriktskommuner med tynne boligmarkeder er boligutvikling utfordrende. Husholdninger og næringsaktører vegrer seg for å investere i markeder hvor prisene på nye boliger ofte er betydelig høyere enn verdien på hus i den eksisterende boligmassen, og boligfinansiering er krevende. Dette fører til begrenset nybygging og manglende investeringer i eksisterende boligmasse. Boligtilbudet preges av stagnasjon, manglende tilgjengelighet og variasjon (Nygaard, Lie, & Karlstad, 2010).

Sårbare boligmarked og ensidige boligtilbud er negativt for steders evne til å holde på, inkludere og trekke til seg folk. Lite varierte boligtilbud vil eksempelvis ramme arbeidsinnvandrere, førstegangsetablerere og eldre som etterspør mindre og mer sentrumsnære boliger, til leie og eie. Boligmarkedet og boligtilbudet kan også hemme distriktskommuners attraktivitet for næringsaktører. Svakt fungerende boligmarkeder vil eksempelvis streve med å ta opp i seg en rask arbeidsplassvekst (Sørvoll & Løset, 2017).

Boligutfordringen gjelder kommuner med arbeidsplassvekst, men også kommuner med liten, eller ingen vekst. Samtidig viser analyser og evalueringer at boligutvikling i tynne boligmarkeder, med positive gevinster både på boligmarked, boligtilbud og for lokalsamfunnet, er mulig (Rambøll, 2014a) (Rambøll, 2014b) (Sørvoll & Løset, 2017).

Kommuner som jobber helhetlig med boligpolitikken og kopler markeds- og boligsosiale hensyn og virkemidler, samarbeid og samspill med lokale og eksterne aktører, herunder private utbyggere, er blant sentrale suksesskriterier (Rambøll, 2014b) (Rambøll, 2014b) (Sørvoll & Løset, 2017). I evalueringen av den treårige statlige satsningen (KMD-Husbanken) *Boligetablering i distriktene* (Rambøll, 2014b) har Rambøll vurdert sentrale tema i satsingen og betydningen på boligetablering.

Rambøll vurderer at kommunenes arbeid med samordning og samarbeid er blant de mest sentrale for å lykkes med boligutvikling. Samarbeidet handler om internt samspill på tvers av kommunale sektorer, men også eksternt og med private utbyggere spesielt (Rambøll, 2014a). En bredere kartlegging av boligpolitiske satsinger i distriktskommuner finner fremtredende kjennetegn ved kommuner som har lyktes i sine boligstrategiske satsinger (Rambøll, 2014b). Blant annet har kommunene en bevissthet om hvilken rolle de har tatt i boligutvikling, samt satt av ressurser til å jobbe med boligstrategisk utvikling. I de kartlagte kommunene finner Rambøll særlig to kommuneroller. Den proaktive og strategiske som legger til rette for og initierer samarbeid, og den styrende med helhetlig fokus og bruk av virkemidler (Rambøll, 2014b). En analyse av samfunnsvirkninger av boligpolitikk i distriktskommuner har også sett på suksesskriterier for gjennomføring av boligsatsninger. Her blir statlig støtte, lokalpolitisk støtte og forankring, kompetanse og engasjement i kommuneorganisasjonen og betydningen av godt samarbeid mellom kommunen og kompetente, engasjerte private aktører pekt på som viktige faktorer (Sørvoll & Løset, 2017).



Næringslivets rolle og bidrag i boligutviklingen

Generelt har næringslivet en utløsende rolle for boliggetterspørsel gjennom arbeidsplassutvikling. Arbeidsplasser og boligutvikling henger tett sammen. Videre tar private boligutviklere rollen som markedsaktør, med planlegging og gjennomføring av boligtiltak, gjerne i samarbeid med kommunen.

Kommunen står gjerne ansvarlig for boligsosiale tiltak, mens lokale utbyggere bidrar til boligutvikling i det ordinære markedet. I et fungerende boligmarked er dette en selvsagt og forventet rolle. I sårbare, usikre og lite fungerende markeder er det ikke selvsagt. Avkastning og fortjenestemarginer er annerledes, risikoen større og selve arbeidet krever mer innsats. Det handler blant annet om å bygge kunnskap om sammenhenger mellom boligsosiale tiltak og ordinær boligforsyning, om muligheter og bruk av Husbankens virkemidler, vilje til forpliktende samarbeid over tid, og tid til dialog med ulike kommunale boligaktører på tvers av sektorgrenser (Rambøll, 2014a) (Rambøll, 2014b) (Sørvoll & Løset, 2017). Boligutviklingen skjer gjennom spesifikke prosjekt, gjerne med bidrag fra både kommune og utbygger i en kombinasjon.

Private utbyggere vil kunne ha stor påvirkningskraft på hvordan slike prosjekt utformes, og på vilkår i samarbeidet med kommunen. I en situasjon med tynne markeder står ikke utbyggere i kø. Det innebærer at enkeltutbyggere vil kunne ha en sterk stemme i beslutninger om mengde og type boliger som skal bygges, og hvor boligutviklingen faktisk skal skje. Samtidig har nøkkelen til forretningsmessig drivbare prosjekt ofte vært koblinger til kommunens boligsosiale ansvar. Kommunen vil dermed legge føringer i samarbeidet. Eksempler viser imidlertid at når roller og forståelse av oppdrag er avklart, finner aktører sammen om ansvarsmodeller og innretning. Det kan eksempelvis være samarbeid om å realisere leilighetsbygg, der en kommune kjøper et visst antall leiligheter til kommunale formål. Eller samarbeid om økt tilbud av utleieboliger, der kommunen har opsjon på et gitt antall boliger, gjennom tilvisningsavtale. Slike samarbeid krever kunnskap og langsiktighet fra begge parter (Sørvoll & Løset, 2017).

Offentlig-privat samarbeid

Risikovillige, langsiktige private aktører finnes ikke alle steder. I de kommunene der disse har tatt en rolle, har offentlig-private boligsamarbeid blant annet bidratt til å realisere sentrumsnære nye boliger for flyktninger, i boligprosjekt som også vender seg til ordinært eiemarked. Et eksempel er Telegraftunet i Hamarøy, et kombinert nærings- og boligbygg, sentrumsnært i kommunesenteret Oppeid. Privat utbygger har her realisert 16 leiligheter: ti leiligheter til ordinært marked, og seks boliger disponert av Hamarøy kommune, gjennom langtids leiekontrakt. De kommunale utleieboligene har blant annet vært brukt som bolig for flyktninger. Erfaringer fra Hamarøy viser at dette bidrar til å redusere risiko for utbygger, samtidig som det utløser flere boliger utover kommunens boligsosiale behov (Sønvisen, 2013). Utover å bidra til økt boligforsyning og dekke boligbehov, vil slike samarbeidsmodeller kunne bidra til mangfold i beboergrupper og legge til rette for nye relasjoner, trivsel, inkludering og økt livskvalitet for den enkelte (Sønvisen, 2013).

Næringslivets utløsende rolle som markedsaktør har åpenbart ført til flere boliger. Samtidig ser Distriktssenteret at det i mindre distriktskommuner med tynne boligmarkeder, fortrinnsvis kommuner i sentralitetsklasse 5 og 6, ofte er kommunen selv som er sentral i å avdekke markedspotensialet og invitere lokale utbyggere og næringsliv til samarbeid. Det betyr imidlertid ikke at næringslivet mangler initiativ. Særlig i kommuner som har opplevd sterk sysselsettingsvekst de siste årene, har lokalt næringsliv vært viktige premissgivere for initiativ og retning i kommunens boligpolitikk. Manglende boligutvikling har vært en konkret flaskehals for rekruttering og stabil arbeidskraft. Næringslivet har i denne situasjonen utfordret kommunen på konkrete tiltak, særlig i å få på plass et bedre fungerende utleiemarked og et tilfredsstillende utleietilbud, mht. tilgjengelige boliger og kvalitet, jfr. eksempel fra Frøya.



Eksempel – Frøya

Vekst i marin næring har gitt Frøya kommune sterk arbeidsplass- og befolkningsvekst de siste 10 årene. Kommunen har tatt flere boligpolitiske grep, blant annet etablering av et bolig- og tilflytterkontor. Næringslivet har utfordret kommunen på boligpolitiske tiltak og på tilbudet som må utvikles, blant annet attraktive, sentrumsnære og sjønære boliger med utsikt, ref. artikkel i lokalavisa Hitra-Frøya: <https://www.froya.no/nyheter/m%C3%A5-bygge-sj%C3%B8n%C3%A6rt-for-de-kresne>

Det er flere eksempler på at bedrifter også tar egne grep, som er nært knyttet til bedriftens spesifikke behov, noe de har gjort på Lovund. I en slik situasjon vil boligutviklingen i stor grad være næringsdrevet, med utgangspunkt i enkeltbedrifters spesifikke og ofte akutte behov.

Eksempel – Lovund

Det lokale næringslivet på Lovund har gjennom flere år jobbet strategisk med boligutvikling, fortrinnsvis boliger til utleie, for å dekke bedriftenes sysselsettingsbehov, blant annet for sesongarbeidskraft. Minihusprosjektet på Lovund er et godt eksempel, se [Distriktssenterets artikkel om boligutvikling på Lovund](#).

Tiltaksbasert kontra planmessig utvikling

En slik næringsdrevet boligutvikling kan medføre interessekonflikter mellom kommunens langsiktige målsettinger og føringer i samfunns- og arealplanleggingen, og privat næringslivs behov for raske tiltak på kort sikt. Det vil kunne resultere i boligtiltak og tilbud som i stor grad blir vridt i retning enkeltbedrifters eller enkeltnæringsers spesifikke og aktuelle behov, der og da. Distriktssenteret kjenner eksempler fra flere kommuner på at midlertidige “Brakkeby-konsept” har løst utfordringer med sesongbasert og rask vekst i sysselsettingen, men der midlertidige tiltak i praksis fungerer som en permanent løsning.

Boligutvikling handler om flere tilgjengelige boliger, men også om bedre boliger og bomiljø. Det er ikke gitt at forutsetningene for å prioritere kvalitet i en tiltaksbasert boligutvikling i tynne boligmarkeder er gode nok (Rambøll, 2014a). Samtidig er det flere eksempler på at næringslivets initiativ og ulike samarbeid har ført til nyskaping, både m.h.t finansiering, organisering og selve det fysiske resultatet i boligprosjekter.

Eksempel – Ullensvang og Vegårshei

Som ledd i Ullensvang kommunes satsing på et bedre fungerende boligmarked, valgte kommunen å støtte privat aktørs initiativ til å bygge om deler av en driftsbygning, på en sentralt beliggende gård i Lofthus. Tiltaket bidro til to nye utleieenheter i et lite og vanskelig utleiemarked. I Vegårshei gikk kommunen sammen med private utbyggere om å transformere en sentrumsnær låvebygning til universelt utformede leiligheter. Vegårshei tar nå nye initiativ til samarbeid om å transformere et sentrumsnært gårdstun, med oppføring av næringsbygg i låvestil og leiligheter tilknyttet i en tunmodell.

I Hamarøy har private aktører gått fra en ren utbyggerrolle til også å ta en rolle som profesjonell aktør i utleie. På Lovund i Lurøy kommune tok lokalt, privat næringsliv initiativ til omregulering av boligareal for eneboliger, for å sette i gang et minihusprosjekt med utleieboliger. Prosjektet er tatt godt imot av unge tilflyttere som kommer til Lovund for å jobbe, og tilfører boligtilbudet noe helt nytt (Risnes, 2019). I Ullensvang kommune har privat utbygger utviklet et mindre boligstun med gode kvaliteter i bolig og bomiljø. I tilknytning til boligstun og lekeplass har utbygger også bidratt til å realisere et grendehus.



Prosjektet har gitt hele området et kvalitetsmessig løft, og er blitt et attraktivt botilbud til leie og eie. Distriktssenteret ser også flere eksempler på at lokale kjøpmenn ser muligheter i utvidet forretningsområde, og forsterker både butikkens og bygdas utvikling gjennom å realisere boliger i tilknytning til butikken (KMD, 2019, s. 152).

Distriktssenteret ser altså at næringsliv og lokale utbyggere kan fungere som innovatører for hvordan man også i tynne markeder kan lykkes med forretningsmessig drivbare prosjekt, eksempelvis at lokale utbyggere har funnet nye nisjer og forretningsområder, gjennom å kombinere butikk og forretningsdrift med boligutvikling, eller ta nye roller som profesjonelle aktører i et revitalisert utleiemarked (Sørvoll & Løset, 2017).

Eksempel – Dahl Bygg i Salten

I Salten-regionen har firmaet Dahl Bygg gjennom de siste årene utvidet sin virksomhet til også å inkludere boligutleie. Virksomheten har hatt samarbeidsprosjekt både med Sørfold og Fauske kommune, med avtaler om utleietilbud, blant annet gjennom tilvisningsavtaler. Slike samarbeidsprosjekt har synliggjort behovet for og bidratt til å ta ut potensiale i profesjonelt etablert utleievirksomhet, også i små distriktskommuner.

Lokalt næringsliv som endringsagent

Til sist vil Distriktssenteret peke på lokalt næringslivs rolle som endringsagent. Med dette mener vi enkeltpersoner eller miljø som gjennom engasjement og eierskap identifiserer nødvendig endring, og bidrar med erfaring og kompetanse i å iverksette og gjennomføre endringen.

I boligutvikling kan det handle om vilje til å ta risiko og til å satse på stedet, ut over forventninger om kortsiktig fortjeneste på boligprosjektene, isolert sett. Drivkraften er stedet og bidrag til stedets fremtid, til beste for bedriften og til beste for lokalsamfunnet (Risnes, 2019). Distriktssenteret ser flere eksempler på at slike næringsaktører blir sentrale drivere i utviklingsprosessen og regnes som ildsjeler for den lokale samfunnsutviklingen. De har en viktig rolle, særlig i mindre distriktskommuner, med mindre tilgang på kapital, økonomisk og menneskelig (Rambøll, 2014a) (Rambøll, 2014b) (Sørvoll & Løset, 2017).

I den næringsdrevne boligutviklingen på Lovund, er nettopp stedets utvikling en sterk begrunnelse for næringsaktører sin motivasjon for boligsatsing. De beskriver sin rolle også gjennom begrepet «tålmodig kapital». Bedriftene gjør samfunnsinvesteringer, som over tid skal gi ønskede verdier også tilbake til bedriftene selv. Bedriftens utvikling er her nært knyttet til stedets utvikling i sin helhet.

Næringslivet sin betydning for inkludering

Hva er næringslivet sin rolle i inkludering av innvandrere, og hvilken betydning har dette for lokal samfunnsutvikling?

I mange distriktskommuner har veksten i folketallet og arbeidsstyrken kommet gjennom ulike former for innvandring. På mindre steder kan det gi grunnlag for å opprettholde skoler, barnehager og andre viktige tjenestetilbud. Dette er goder som kommer hele befolkningen til gode. Det gjøres i dag mye godt arbeid i kommuner og regioner. Kommuner som lykkes samarbeider med næringsliv, frivillighet og innbyggere. Selv om det er potensiale for å gjøre mer, erfarer Distriktssenteret at næringslivet mange steder spiller en viktig og sentral rolle for å inkludere innvandrere. Næringslivet har i kraft av at de sysselsetter mange med innvandrerbakgrunn stor innvirkning på lokal samfunnsutvikling. Arbeid er bli-faktor nummer én, men ikke tilstrekkelig til å bli. Innsatsen som næringslivet og mange arbeidsgivere gjør for at innvandrere skal få brukt sin kompetanse og bli en del av lokalsamfunn er viktig for at innvandrere skal bli boende over tid. Slik innsats vil være en vinn-vinn-situasjon for næringsliv og lokalsamfunn.



Med innvandrere mener vi arbeidsinnvandrere, flyktninger og familiegjenforente. Innvandrere har de siste 10-15 årene bidratt til å opprettholde og øke befolkningen i mange distriktskommuner, og de har gitt tilgang på sterkt tiltrengt arbeidskraft. Fra 1.januar 2014 til 1.januar 2019 ville 107 kommuner hatt nedgang i folketallet uten netto innvandring, de fleste distriktskommuner (Distriktsenteret, 2020, s. 2).

Innvandringen har gått tydelig ned og forventes å fortsette på et lavere nivå enn i tiårsperioden vi har lagt bak oss, særlig på grunn av lavere innvandring fra Øst-Europa (Tønnesen M. , 2018). Distriktsenteret erfarer at det meste av forskningen som omhandler innvandrere (norsk og nordisk) knyttes til integrering av flyktninger. Det er forsket lite på sammenhengen mellom næringslivet sin rolle i inkludering av alle grupper innvandrere og utviklingen av attraktive lokalsamfunn i distriktene.

Distriktsenteret erfarer at næringslivet mange steder spiller en viktig og sentral rolle i inkludering av innvandrere, ut over at de tilbyr arbeidsplasser. Næringslivet bidrar også med tiltak som styrker innvandreres valg om å bli boende over tid, som har betydning for folketallet.

Bli-faktorer for innvandrere i Distrikts-Norge

Innvandrere som er inkludert og en del av lokalsamfunnet, og som har jobb velger i større grad å bli boende. Når innvandrere slipper til og får brukt sin kompetanse i lokalt næringsliv, blir de ikke bare en ressurs for bedriften, men også for lokalsamfunnet (Søholt, Tronstad, & Vestby, 2015).

Selv om *arbeid er bli-faktor nummer én* er det en rekke forhold utenom det å ha jobb som har betydning for om innvandrere velger å bli boende: Bolig, utdanningsmuligheter i egen region, godt oppvekstmiljø, godt sosialt miljø/møteplasser og den lokale *eliten* sin holdning til innvandrere (Søholt, Aasland, Onsager, & Vestby, 2012) (Søholt, Tronstad, & Bjørnsen, 2014) (Søholt, Tronstad, & Vestby, Sysselsetting av innvandrere – regionale muligheter og barrierer for inkludering, 2015). Dette er også forhold som næringslivet mange steder tar en aktiv rolle i.

I distriktene er andelen innvandrere med høy utdanning større enn i resten av befolkningen, men mange får mindre uttelling for utdanning enn det nordmenn gjør. Det er større sjans for at innvandrere blir bofaste om de blir verdsatt for de kvalifikasjonene de har (Søholt, Tronstad, & Vestby, 2015). Bedrifter som ansetter innvandrere med høy utdanning, samarbeider mer internasjonalt og er mer nyskapende. Den flerkulturelle kompetansen kan være avgjørende for norske bedrifter som er avhengig av eksport og å være i et internasjonalt marked. Innvandrere ser utfordringer i et annet lys og kan bidra til å sette sammen kunnskap på en ny måte. De snakker andre språk og kjenner flere kulturelle koder (Solheim, 2017). Å ansette innvandrere med høy utdanning i stillinger de er kvalifisert for er dermed ikke kun et gode for bedriften, men også for lokalsamfunnet gjennom at det øker sjansen for at de slår rot og velger å bli boende over tid.

Entreprenørskap blant innvandrere kan bidra både til inkludering, sysselsetting, verdiskaping og økt stedsattraktivitet (Søholt, Tronstad, & Bjørnsen, 2014). Et økende antall innvandrere i distriktene starter egne bedrifter (Skårerhøgda & Torp, 2012). Etablerervirksomhet bidrar for eksempel til utvidet tilbud av matvarer, spisesteder og tjenester. Dette kommer hele lokalsamfunnet til gode, og har særlig stor betydning på mindre steder (Søholt, Tronstad, & Bjørnsen, 2014) (Søholt, Tronstad, & Vestby, 2015) (Munkejord, 2016).

Det er behov for ordninger og tiltak som senker terskelen hos arbeidsgivere slik at de blir mer villig til å ansette innvandrere (Søholt, Tronstad, & Vestby, 2015). Når næringslivet bidrar til arbeidsretting i introduksjonsprogrammet gir det både arbeidskraft og god inkludering. Etablerte ordninger som språkpraksis, arbeidspraksis, lærlingeplass, hospitering og lønnstilskudd gir resultat, men blir brukt i for begrenset omfang (Søholt, Tronstad, & Vestby, 2015). I Åre kommune i Sverige bidrar næringslivet til mer arbeidsretting i kvalifiseringsarbeidet. Der er 85 prosent av flyktningene i jobb, utdanning eller praksis etter introduksjonsperioden, resultatene er blant de beste i landet. Det nære samarbeidet mellom næringsliv og



kommune, og at etablererkoordinatorer i kommunen har næringslivsbakgrunn oppgis som en viktig suksessfaktor (Solbakken & Nordtug, Åre lykkes med å beholde nye innbyggere, 2019).

I NHO-prosjektet Ringer i vannet ble det benyttet kompetansemeglere til å finne rett person til rett bedrift (Bråthen & Lien, 2015). NHOs mentorprogram Global Future (2016-2018) førte til at innvandrere med høyere utdanning fikk sentrale stillinger og styreverv i norske bedrifter. Begge tiltakene er avsluttet, men kan gi læring til hvordan næringslivet selv kan bidra til bedre kobling mellom innvandrere og næringsliv.

Manglende norskkunnskaper hindrer inkludering og deltakelse på arbeidsplasser og i lokalsamfunn (Søholt, Tronstad, & Vestby, 2015). SalMar på Frøya er eksempel på en bedrift som i mange år har tilbudt arbeidsinnvandrere bedriftsinternt intensivkurs i norsk. Norsk kurset er også tatt i bruk i andre store bedrifter i kommunen. Nå tilbyr de og andre bedrifter norsk kurs i samarbeid med den lokale vekstbedriften DalPro. Opplæringen finansieres gjennom midler fra Kompetanse Norge. DalPro stiller med pedagoger som har erfaring med språkopplæring og undervisningen er tilpasset skiftarbeid (Distriktsenteret, 2020). Å beherske norsk gir bedre forhold på arbeidsplassene og øker sjansen for at folk tar del i lokalsamfunnet og blir boende over tid (Søholt, Tronstad, & Vestby, Sysselsetting av innvandrere – regionale muligheter og barrierer for inkludering, 2015).

Egnet bolig kan ha særlig stor betydning for familier og om de velger å bli. For noen kan boligkjøp være vendepunktet som gjør at de blir inkludert og en ressurs i lokalsamfunnet. På Frøya har næringsliv og kommunen et felles ønske om å motvirke at folk flytter etter kort tid og boligsatsing har vært viktig for å få familier til å etablere seg. De erfarer at arbeidsinnvandrere melder seg inn i lokale idrettslag, melder seg på norsk kurs og tar kontakt med naboer når de kjøper sin første bolig (Solbakken & Aune, 2018).

Valg av bosted kan påvirkes av muligheten til å bygge på, og bygge om egen kompetanse (Søholt, Tronstad, & Vestby, 2015). Innvandrere har ofte store ambisjoner på vegne av sine barn og er opptatt av barnas muligheter til å ta utdanning. Mange ønsker å kunne fortsette å bo sammen med barna når de er i utdanning (Søholt, Aasland, Onsager, & Vestby, 2012). Utdanningstilbud som er tilpasset næringslivet sitt behov for arbeidskraft og i regionen der folk bor er derfor viktig.

Innvandrere som har norske venner og deltar i frivillige organisasjoner har langt høyere sysselsetting enn innvandrere uten slike nettverk. At det finnes møteplasser er viktig for at folk skal trives og se for seg en fremtid. Nettverkene bidrar til å gi innvandrere uformelle veier inn i jobb, samtidig som arbeidsplassen og lunsjbordene fungerer som sosial møteplass med tråder ut til organisasjonsliv og lokalsamfunn (Søholt, Tronstad, & Vestby, 2015). Segregerte arbeidsplasser gjør det vanskelig å møtes på andre arenaer. Dette, sammen med manglende språkkunnskaper i norsk, fører til at innvandrere ikke møter innbyggere i frivillige organisasjoner, eller på arena og arrangement som er planlagt for samhandling. Forskning på arbeidsinnvandrere i Herøy viser at det til tross for gode intensjoner og prosjekt i kommunen for å få arbeidsmigranter til å bosette seg, innsats for å skape møteplasser og hjelpe nye innbyggere til å etablere seg og trives, var vanskelig å få til gode og naturlige møter mellom folk (Aure, Førde, & Magnussen, 2018).

Arbeidsgivere spiller en viktig rolle for at innvandrere skal bli aktive og synlige i lokalsamfunn. De kan også fange opp arbeidsinnvandrere som ofte vies liten oppmerksomhet i kommuners tilflyttingsarbeid (Søholt, Tronstad, & Vestby, 2015). Samme rapport viser at det er tendenser til at innvandrere er selektert i arbeidsmarkedet etter landbakgrunn. Dette kan skyldes innvandrernes kompetanse, men like mye arbeidsgivers oppfatninger og erfaringer med hvem de tror passer i bedriften og i hvilke typer jobber. Når ledende personer i næringslivet tydelig signaliserer og viser at innvandrere er viktig for næringsliv og lokalsamfunn kan også lokalbefolkningens syn på innvandrere endres positivt. Å kommunisere at innvandrere betyr mye for utviklingen av kommunen kan bidra til at innvandrere føler seg velkomne, verdsatt og utvikler lysten til å bli boende (Søholt, Tronstad, & Vestby, 2015).



Referanser

- Angell, E., & Grimsrud, G. M. (2017). *Attraktiv og bærekraftig? Småbyers erfaring med nasjonale retningslinjer for by- og tettstedsutvikling*. Bergen: Uni Research Rokkansentere.
- Aure, M., Førde, A., & Magnussen, T. (2018, Mars 16). Will migrant workers rescue rural regions?: challenges of creating stability through mobility. *Journal of Rural Studies*, ss. 52-59.
- Bråthen, M., & Lien, L. (2015). *Ringer i Vannet: NHO-bedriftenes bidrag til økt arbeidsinkludering*. Oslo: Fafo.
- Christiansen, P., Hanssen, J. U., Skartland, E.-G., & Fearnley, N. (2016). *Parkering - virkemidler og effekter*. Oslo: Transportøkonomisk institutt.
- Distriktssenteret. (2018). *Verdiskaping i ditt lokalsamfunn: temahefte om verdiskaping basert på natur- og kulturressurser*. Alstahaug, Sogndal, Steinkjer: Distriktssenteret.
- Distriktssenteret. (2020). *Innvandring, inkludering, sysselsetting og lokal utvikling: Temahefte*. Sandnessjøen, Sogndal, Steinkjer: Distriktssenteret.
- Haus-Reve, S. (2019). *Exposure to diverse knowledge as driver of innovation and productivity*. Stavanger: UiS Business School.
- KMD. (2017). *Berekraftige byar og sterke distrikt*. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
- KMD. (2019). *Levende lokalsamfunn for fremtiden*. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
- KMD. (2019). *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023*. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
- Kobro, L. U., Vareide, K., & Hatling, M. (2012). *Suksessrike distriktskommuner: en studie av kjennetegn ved 15 norske distriktskommuner*. Bø i Telemark: Telemarksforskning.
- Munkejord, M. C. (2016). Jeg føler meg båret frem: lokalsamfunnets betydning i innvandreres fortellinger om å starte egen virksomhet. I M. Villa, & M. S. Haugen (Red.), *Lokalsamfunn* (ss. 430-449). Oslo: Damm.
- NOU 1983: 10. (1983). *Problemer og muligheter på ensidige industristeder*. Oslo: Industridepartementet.
- Nygaard, V., Lie, I., & Karlstad, S. (2010). *En analyse av små, usikre eller stagnerende boligmarkeder*. Alta: Norut Alta.
- Rambøll. (2014a). *Gode eksempler boligstrategiske tiltak i distriktet*. Oslo: Rambøll.
- Rambøll. (2014b). *Følgeevaluering – sluttrapport boligetablering i distriktene*. Oslo: Rambøll Management Consulting.
- Risnes, T. (2019, August 23). *Minihus og aktiv bustadsatsing på Lovund*. Hentet fra <https://distriktssenteret.no/eksempel/minihus-og-aktiv-bustadsatsing-pa-lovund/>
- Ruud, M. E., Schmidt, L., Sørli, K., Skogheim, R., & Vestby, G. M. (2014). *Boligpreferanser i distriktene*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning .



- Søholt, S., Aasland, A., Onsager, K., & Vestby, G. M. (2012). *”Derfor blir vi her” – innvandrere i Distrikts-Norge*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Søholt, S., Tronstad, K. R., & Bjørnsen, H. M. (2014). *Innvandrere og sysselsetting i et regionalt perspektiv: en kunnskapsoppsummering*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Søholt, S., Tronstad, K., & Vestby, G. M. (2015). *Sysselsetting av innvandrere – regionale muligheter og barrierer for inkludering*. Oslo: Norsk institutt for by - og regionforskning.
- Sønvisen, S. (2013). *Hamarøymodellen: et boligpolitisk kinderegg for distriktene?*. Bodø: Husbanken.
- Sørli, K., Aure, M., & Langset, B. (2012). *Hvorfor flytte? Hvorfor bli boende?: bo- og flyttemotiver de første årene på 2000-tallet*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Sørvoll, J., & Løset, G. K. (2017). *Samfunnsvirkninger av boligpolitikk: boligsatsinger og samfunnsutvikling i ti norske distriktskommuner*. Oslo: Velferdsforskningsinstituttet NOVA.
- Skårerhøgda, M., & Torp, C. (2012, Desember 11). Gründerånd blant innvandrere. *Samfunnsspeilet*. Hentet fra <https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/artikler-og-publikasjoner/grunderaand-blant-innvandrere>
- Solbakken, M., & Aune, M. (2018). Boligkjøp kan være vendepunktet. I *Livskraftige lokalsamfunn: tilfeldig og planlagt?* (s. 26). Sandnessjøen, Steinkjer, Sogndal: Distriktssenteret.
- Solbakken, M., & Nordtug, H. (2019, Oktober 4). *Åre lykkes med å beholde nye innbyggere*. Hentet fra <https://distriktssenteret.no/eksempel/are-lykkes-med-a-beholde-nye-innbyggere/>
- Solheim, M. C. (2017). *Innovation, Space and Diversity*. University of Stavanger.
- SSB. (2017). *Ny sentralitetsindeks for kommunene*. Kongsvinger, Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Tønnesen, A., & Knapskog, M. (2017). *Bygdepakke Bø: et forprosjekt om utvikling av klimavennlige og attraktive bygder*. Oslo: Transportøkonomisk institutt.
- Tønnesen, M. (2018, Juni 26). *Lavere befolkningsvekst framover*. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/lavere-befolkningsvekst-framover>
- Tennøy, A., Tønnesen, A., & Øksenholt, K. V. (2015). *Kunnskapsstatus - Handel, tilgjengelighet og bymiljø i sentrum*. Oslo: Transportøkonomisk Institutt.
- Thomas, C. J., & Bromley, R. D. (2003, 23). Retail revitalization and small town centres: the contribution of shopping linkages. *Applied Geography*, ss. 47–71.
- Toftdahl, H., Bjerkmann, I. L., & Haavardsholm, O. (2019). *Omsetningsutvikling i varehandel og tjenesteyting i et utvalg norske byer for perioden 2008-2018. Oppdatert versjon med tall for 2018*. Oslo: Vista Analyse.
- Vabo, S. I., Borge, L. E., Brandtzæg, B. A., Holmli, H., Ohm, H. M., Hagerupsen, M., & Hagen, T. (2014). *Kriterier for god kommunestruktur: delrapport fra ekspertutvalg*. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

- Vareide, K. (2012). *Sårbar eller robust?: Sårbarhetsindeksen 2012: En analyse av norskekommuners næringsmessige sårbarhet*. Bø i Telemark: Telemarksforskning.
- Vareide, K. (2016). *Attraktivitet, arbeidsplasser og verdiskaping*. Bø i Telemark: Telemarksforskning.
- Vareide, K. (2019). *Næringsutvikling i distriktskommuner 2030*. Bø i Telemark: Telemarksforskning.
- Vestby, G. M. (2017). «*Levende lokaler: midtveisevaluering av et pilotprosjekt for revitalisering av bysentrum*». Oslo: By- og regionforskningsinstituttet NIBR.
- Vestby, G. M. (2018). *Fra sentrumsdød til sentrumsglød: følgeforskning av pilotprosjektet «Levende lokaler»*. Oslo: By- og regionforskningsinstituttet NIBR.
- Vestby, G. M., Bergsli, H., Langset, B., & Nygaard, M. O. (2016). *Byene i Nordland som innovasjonssentra: kunnskapsgrunnlag for ny bypolitikk*. Oslo: By- og regionforskningsinstituttet NIBR.





Distriktsenteret
Kompetansesenter for distriktsutvikling



MERKUR
FOR BUTIKKEN OG BYGDA

Sandnessjøen – Steinkjer – Sogndal

distriktsenteret.no
merkur-programmet.no

Telefon 48 16 82 80